

УДК 94:339.924(560):341.1ЄС(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2023/1.28>

Меміш О.М.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДНОСТІ КОПЕНГАГЕНСЬКИМ КРИТЕРІЯМ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ ДО ЄС

Стаття присвячена описанню проблем інтеграції Турецької Республіки до Європейського Союзу. Не дивлячись на достатньо складний шлях приєднання до Європейського Союзу, держава протягом багатьох років проводила велику кількість реформ, намагаючись дотримуватися вимог Європейського Союзу на шляху інтеграції і відповідати канонам сучасної європейської держави.

Автором також аналізуються зміни, які відбулися у правовій системі і державному устрої, пов'язані з гармонізацією і адаптацією до правових досягнень Європейського Союзу і Копенгагенським критеріям.

Також було акцентовано увагу на реформах, які викликали критику з боку Європейського Союзу, а також проблемах, пов'язаних з перспективами вступу Туреччини до Європейського союзу, насамперед, із складнощами і багатокомпонентністю питання про відповідність країни вимогам, поставленими Європейським Союзом перед новими кандидатами до його членства.

Наголошено, що особливо великі і складні завдання на цьому шляху доводиться долати Турецькій Республіці, тому що на відміну від інших представників на членство в Європейський Союз вона не є європейською країною і відрізняється цілим рядом суспільно-політичних, соціально-економічних, правових особливостей. Саме значний розрив між вимогами до країн – кандидатів до вступу і стан справ в економічній, політичній, соціальній сферах життя Турецької Республіки обумовлює повільний темп переговорів з Європейським Союзом.

Підкреслено, що не зважаючи на все, загалом, Туреччина пройшла величезний шлях у реалізації своєї євроінтеграційної стратегії, стала кандидатом на вступ до Європейського Союзу, провела основні реформи з метою адаптації та гармонізації свого права зі стандартами Європейського Союзу. Реформи, що проводили з метою адаптації та гармонізації права з єдиною Європою, в принципі були вдалі, не дивлячись на те, що на сьогодні Копенгагенські критерії виконані ще не в повному обсязі та існують зауваження з боку Європейського Союзу.

Ключові слова: Туреччина, Європейський Союз (ЄС), Комісія Європейських Співтовариств (КЕС), Копенгагенські критерії, «курдське питання», *Acquis communautaire* (інституційна та юридична нормативна база європейської інтеграції).

Постановка проблеми. Традиція європизації, що мається на увазі доєднання до досягнень і цінностей європейської цивілізації, має в Туреччині глибоке коріння, яке сягає ще османських часів. Туреччина почала реалізовувати проєкт по вестернізації (модернізації) на західний зразок економічного, політичного і соціального життя ще в час Османської імперії в ХІХ столітті. Лінія на європеїзацію країни була продовжена та ще більш посилена після проголошення Турецької Республіки (1923 р.).

Туреччина – одна з перших держав, яка виявила бажання приєднатися до багатьох щойно створених європейських організацій, при цьому розпочавши довгий і складний процес реформування. Європейський настрій поступово вводився у всі сфери життя країни – починаючи від законодавчої до культурної та ідеологічної.

Проблеми, пов'язані з перспективами вступу Туреччини до Європейського союзу, насамперед, пов'язані із складнощами і багатокомпонентністю питання про відповідність країни вимогам, поставленими ЄС перед новими кандидатами до його членства. Особливо великі і складні завдання на цьому шляху доводиться долати Турецькій Республіці, адже на відміну від інших представників на членство в ЄС вона не є європейською країною і відрізняється цілим рядом суспільно-політичних, соціально-економічних, правових особливостей. Саме значний розрив між вимогами до країн – кандидатів до вступу і стан справ в економічній, політичній, соціальній сферах життя Турецької Республіки обумовлює повільний темп переговорів з ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нашого дослідження вже висвітлювалася в

цікавих та змістовних публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів таких як Гаджієв А.Г. [1], Вардан О. [2], Унлюхисарджикли О. [3], Мемедова А. [4], [5], Алдер К. [6], Бабілі Т. [9]. Проте ряд аспектів, зокрема ті, які стосуються лібералізації політики Турецької Республіки стосовно курдських меншин, що добре проявилось в ході виконання вимог Копенгагенських критеріїв, залишилися поза увагою цих публікацій.

З метою більш детального з'ясування тривалого і складного процесу торування Туреччиною шляху до ЄС і присвячена дана публікація.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення і аналіз проблем інтеграції Туреччини до Європейського Союзу, проведених задля цього реформ і вплив стандартів ЄС на державний устрій країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. 14 квітня 1987 р. Туреччина подала до ЄС заявку про вступ до цієї організації. Комісія ЄС представила свою думку щодо цього питання у формі звіту, схваленого Радою ЄС. У документі вказувалося, що економічна та політична ситуація в країні не переконала Комісію у спроможності Туреччини подолати складності економічних процесів при її приєднанні до спільноти та, що незважаючи на позитивні досягнення, залишаються проблеми у сфері демократизації та прав людини.

18 грудня 1989 р. Комісія Європейських Співтовариств (КЕС) опублікувала два документи: «Думка Комісії за заявкою Туреччини про вступ до Спільноти» і, як додаток до неї, доповідь «Турецька економіка: структура та розвиток», яка була розгорнутим аналізом стану економіки Туреччини, у тому числі її порівняння з Грецією, Іспанією та Португалією як найменш розвиненими членами ЄС. У документі вказувалося, що початок переговорів щодо вступу будь-якої країни до Європейського Співтовариства обумовлений двома принципами. Країна-кандидат має бути в змозі взяти на себе низку обмежень, обов'язкових для членів Співтовариства, та витримати тягар проблем, які можуть виникнути у зв'язку з поетапною інтеграцією до співтовариства країн ЄС. Наголошувалося, що особливо важливими є ці положення для Туреччини як країни, що володіє значною територією і населенням, що швидко зростає, але рівень економічного розвитку якої, проте, в цілому нижчий від загального рівня Співтовариства.

У червні 1993 р. у Копенгагені Європейська Рада визначила спільні критерії, яким мають відповідати країни-кандидати, як попередні умови

вступу до ЄС: стабільність інститутів, які гарантують демократичний процес, силу закону, права людини, повагу та захист меншин; наявність та функціонування ринкової економіки, а також здатність протистояти конкуренції та ринковим силам усередині ЄС; здатність виконувати зобов'язання, що випливають із членства в ЄС, включаючи сприяння досягненню цілей політичного об'єднання, а також економічного та валютного союзу.

На момент оприлюднення критеріїв стало зрозуміло, економічні показники Туреччини свідчать про те, що поки що вона не може в повному обсязі прийняти на себе економічні зобов'язання перед ЄС. Нестабільність турецької економіки, високий рівень інфляції, величезний дефіцит бюджету, диспропорції територіального соціально-економічного розвитку, гіпертрофоване втручання держави в економіку не дозволяють Туреччині брати участь у валютному союзі. Викликало занепокоєння те, що Туреччина – надто велика, бідна, густонаселена країна з високим рівнем безробіття. Крім того, у разі вступу до ЄС Туреччина загрожуватиме іншим його членам припливом дешевої робочої сили, і структурні фонди Союзу будуть змушені її кредитувати. Цілком природно, що найменш розвинені держави ЄС – Греція, Іспанія, Португалія та Ірландія – не хотіли б бачити Туреччину як член ЄС, а отже – ділити з нею допомогу з фондів цієї організації.

У доповіді Єврокомісії від 13 грудня 1995 р. було сформульовано основні положення, які потребують уваги Туреччини щодо її вступу до ЄС: Конституція країни 1982 р., дотримання прав людини та пошук політичного вирішення «курдського питання».

У вересні 1996 р. Європейський парламент вирішив призупинити всю фінансову допомогу Туреччині за винятком тієї, що піде на відновлення демократії. Крім того, у липні 1997 р. КЕС заявила, що стан із дотриманням прав людини в Туреччині не відповідає стандартам ЄС.

У результаті, 8 грудня 1997 р. уряд Туреччини прийняв низку законів про права людини. Основні його положення стосувалися умов утримання ув'язнених.

Раніше, 29 квітня 1997 р., Європейська Рада підтвердила, що Туреччина буде оцінена за тими самими об'єктивними стандартами та критеріями, що й інші претенденти. Однак, у грудні 1997 р. на Люксембурзькій зустрічі ЄС не включив Туреччину до числа країн-кандидатів. Таке рішення було обґрунтоване занепокоєнням щодо військ Туреччини на Кіпрі та її напружених відносин із

Грецією. Європейська Рада нагадала, що конфлікт між Грецією та Туреччиною в Егейському морі може бути подолано лише відповідно до міжнародного права.

Європейська Рада підкреслила, що стратегії Туреччини на вступ до ЄС слід ґрунтуватися на розвитку можливостей, проголошених в Анкарській угоді, інтенсифікації участі у митному союзі, проведенні фінансової кооперації, зближенні із законодавством ЄС. Пріоритетами в галузі прав людини повинні бути статус жінки, права та захист дитини, інфраструкції та освіти.

Для зміцнення взаємодії з ЄС наголошувалося на необхідності проведення в Туреччині політичних та економічних реформ, а також продовження переговорів, які проводяться під наглядом ООН з метою пошуку вирішення проблеми Кіпру.

У грудні 1999 р. на засіданні Європейської Ради в Гельсінкі Туреччині було надано статус країни-кандидата на прийняття до ЄС. Але вона залишилася при своїй особливій думці, заявивши, що приймає пропозицію щодо дотримання критеріїв вступу, але категорично не згодна з необхідністю поступок зі спірних питань з Грецією.

Учасники Європейської Ради в Гельсінкі схвалили позитивні зміни у внутрішньополітичному житті Туреччини, а також її чіткий намір продовжувати реформи, спрямовані на досягнення відповідності Копенгагенським критеріям.

Отримавши статус країни-кандидата, Туреччина зобов'язалася дотримуватися правил і статутних вимог Європейського Союзу. Але коли на початку 2000 р. розпочалися переговори з усіма країнами-кандидатами щодо вступу до ЄС, то Туреччина залишилася поза рамками цих переговорів. Це пояснювалося тим, що турецький уряд не розпочав виконання необхідних умов, таких як дотримання прав людини, скасування страти, врегулювання турецько-грецьких розбіжностей, кіпрського питання. Проте, незважаючи на це Туреччині було запропоновано допомогу у проведенні необхідних реформ.

На саміті в Ніцці в 2000 р. було прийнято рішення, згідно з яким переговори про вступ Туреччини не почнуться доти, доки країна не досягне відповідності попереднім політичним вимогам, а саме: не покращить докорінно становище з правами людини, не обмежить роль армії у внутрішньополітичному житті, не припинить дискримінацію національних меншин. Однак, правлячі кола Туреччини не відразу усвідомили, що виконання Копенгагенських критеріїв є дійсно непорушною умовою вступу до ЄС. Лише

рішення, ухвалене на саміті в Гельсінкі в 1999 р., коли Туреччину було названо серед кандидатів на членство в ЄС, стало поворотним моментом щодо ставлення турецької влади до виконання копенгагенських критеріїв [1, с. 127]. Так, наприклад, на думку Омера Вардана, саме після доленосного рішення Гельсінського саміту уряд Туреччини повірив серйозно у можливість вступу держави до Євросоюзу за умови виконання Копенгагенських критеріїв [2, с. 51].

Спеціально з цією метою у 2001 р. були розроблені поправки до турецької Конституції, а також дев'ять пакетів так званої гармонізації, кожен з яких стосувався тієї чи іншої сфери, про які йшлося у копенгагенських критеріях. Один з них був воістину революційним, оскільки він уперше закріпив у турецькому законодавстві офіційне визнання етнічної меншини – курдів. Більше того, були дозволені теле- та радіопередачі курдською, а також викладання курдською мовою в приватних школах.

Слід зазначити, що незадовго перед цим, у грудні 2000 р., на черговому саміті ЄС у Брюсселі було оприлюднено та передано турецькій делегації підготовлений Комітетом з розширення ЄС «Документ про партнерство у питаннях вступу Туреччини до ЄС». Він конкретизував умови у політичній та економічній сферах, які мають бути виконані турецькою стороною у «посткандидатський» період, який поділявся на короткострокову (до 2002 р.) та довгострокову (2006 р.) перспективу.

«Документ про партнерство» містив перелік критеріїв, яким Туреччина має чітко відповідати. Для виходу на вирішення складних проблем (кіпрську; територіального розмежування з Грецією в Егейському морі; права курдів) передбачався «розширений політичний діалог», причому було визначено терміни, в які Туреччину закликали вкластися. Компроміс мав на увазі, що турецький уряд ніхто не змушує поступатися національними інтересами, але сам повинен порівнювати свої дії та пріоритети з добре відомими т.зв. Копенгагенськими критеріями вступу до ЄС.

Після оприлюднення Туреччиною наприкінці березня 2001 р. своєї Національної програми, Комісія Європейських співтовариств вітала її як «важливу віху на шляху адаптації до законодавства ЄС» та прийняття *Acquis communautaire* (інституційна та юридична нормативна база європейської інтеграції), – відправної точки процесу корінної трансформації в сучасну демократичну державу. У ЄС вважали що Національна програма

є міцною основою для того, щоб турецький уряд почав широкомасштабні реформи.

Європейська Комісія, зі свого боку, вітала реформи, спрямовані на демократизацію країни. Представник виконавчого органу ЄС назвав подію «дуже позитивним кроком уперед». При цьому він нагадав Туреччині про необхідність подати деякі «роз'яснення», насамперед, щодо порядку здійснення прийнятих реформ.

У той же час 13 листопада 2001 р. Комісією було опубліковано Звіт про розвиток Туреччини. Як мотивування затримки з переходом до заключного етапу заявлялося, що багато членів ЄС вважають рівноцінними початок заключного етапу та переговори про вступ, а оскільки Туреччина лише розпочала задекларовані нею 9 пакетів і які ще не мають належного втілення в життя, то вона не може розпочати заключний етап.

Крім того, у Лакейській декларації 2001 р. було наголошено, що «одним із основних принципів членства в Європейському Союзі є демократія та права людини. Союз відкритий тільки для тих країн, які підтримують такі базові цінності, як вільні вибори, толерантність до меншин та панування закону». Протокол щодо вступу Туреччини до ЄС 2001 р. встановив такі вимоги: підтримання фактичного мораторію на вищу міру покарання в Туреччині, а надалі скасування страти та ратифікація Протоколу № 6 Європейської Конвенції з прав людини

Проте, виступаючи на змішаній турецько-європейській парламентській комісії, міністр закордонних справ Туреччини Ісмаїл Джем заявив про неприйняття ним критики ЄС щодо недотримання прав людини. Зокрема, він не згоден зі звинуваченнями у тортурах ув'язнених у турецьких в'язницях та вважає, що обмеження на свободу зборів та демонстрацій існують і в інших європейських країнах.

Процес підготовки до вступу до ЄС став для Туреччини важливим каталізатором правозахисних реформ. Турецький парламент ухвалив новий Цивільний кодекс, який набув чинності 1 січня 2002 р. і включив зміни, рекомендовані ЄС.

Як бачимо, Туреччина пішла на великі внутрішні реформи, покликані забезпечити відповідність її законодавства та повсякденної практики критеріям та нормам ЄС. Пакет законодавчих актів, який набув чинності у серпні 2002 р., скасував смертну кару, зняв юридичні обмеження культурних прав індивідів, уможливив повторне слухання справи в Європейському суді з прав людини, зміцнив законодавчі гарантії свободи слова та друку,

скоротив обмеження на право зборів, забезпечив право власності на громадські установи, що належать національним меншинам Туреччини, розробив законодавчу базу, необхідну для діяльності іноземних організацій у Туреччині, регламентував нові заходи щодо боротьби з незаконною імміграцією. Таким чином, країна стала технічно готова до переговорів щодо вступу до ЄС.

Новий турецький уряд, очолюваний Абдуллою Гюлем, який прийшов до влади у жовтні 2002 р., продовжив курс на реформи. Він встановив одним із пріоритетів своєї діяльності скасування катувань ув'язнених, а також видав новий державний нормативний акт, спрямований на розширення прав людини. Уряд, який підтримував лідер правлячої партії Реджеп Тайїп Ердоган, розглядав можливість теле- і радіомовлення курдською мовою.

Однак у списку десяти країн-кандидатів на вступ до ЄС 2004 р. Туреччини знову не було. Очевидно, що в тому стані Туреччина все ще не відповідала вимогам ЄС. Це стосувалося як економічних показників так і політичної нестабільності в країні. У Копенгагенському висновку Європейської Ради 2002 р. було зазначено, що Євросоюз заохочує енергійні реформи в Туреччині. Якщо Європейська Рада у грудні 2004 р. вирішить, що Туреччина відповідає Копенгагенським критеріям, то Європейський Союз розпочне переговори про вступ Туреччини без зволікання».

У березні 2003 р. Туреччина підписала протокол № 6 Європейської конвенції з прав людини, яка забороняла страту у мирний час. «Це був значний крок нового турецького уряду щодо захисту прав людини та забезпечення європейських стандартів для своїх громадян», – заявив міністр у справах Європи Денніс Макшан.

Разом з тим слід зазначити, що цей процес був непростим. Так багато впливових турецьких військових були переконані, що більшість висунутих ЄС умов є згубною для країни. З ними погоджувалися представники й інших верств суспільства. Все більш популярною в країні стала думка про те, що насправді, спокушаючи Анкару обіцянками прийому, ЄС намагається змусити Туреччину піти на необґрунтовані поступки щодо курдів, Кіпру, територіальних суперечок з Грецією навколо островів в Егейському морі, – а потім зачинити двері перед ослабленою та розділеною країною.

Ще однією великою перешкодою на шляху Туреччини до вступу був і так званий «євроскептицизм», який грав далеко не останню роль у гальмуванні реформ та просуванні переговорів щодо вступу. Як зазначалося вище, з моменту подання

Туреччиною першої заявки на приєднання до ЄС пройшов уже доволі тривалий час, а повноправне членство досі залишалося перспективою. Все це відбивалося на настрої турецького населення, яке вважало, що йому не раді в об'єднаній Європі. Велику роль дезорієнтації населення грала і певна невизначеність політики самого ЄС.

Так, у рамковому документі з переговорів із Туреччиною зазначено таке: «згідно з рішенням Європейської Ради від грудня 2004 р. <...> метою переговорів є вступ. Тимчасові рамки переговорів не обмежені, як і результат не може бути гарантований», що, власне, означає альтернативу повному членству – так зване «привілейоване партнерство» [3, с. 74].

Ідея такої альтернативи підтримувалося переважно Німеччиною та Францією (остання була одним із найбільш послідовних противників вступу Туреччини до ЄС). Так, ще у період своєї президентської кампанії Ніколя Саркозі заявив, що «Європа повинна мати кордони, і не всі країни можуть стати її членами, починаючи з Туреччини, якій немає місця в ЄС» [3, с. 75].

Поліпшення у відносинах між Туреччиною і Францією не приніс і рік Туреччини у Франції, який проходив з липня 2009 по квітень 2010 р. і дав можливість широким верствам французького суспільства познайомитися з турецькою культурою, в тому числі кухнею, музикою та мистецтвом. Однак, незважаючи на витрачені на проведення заходів великі кошти (близько 23 млн. євро), більшість європейських та азіатських ЗМІ оцінили його підсумки як невдалі [4].

Не надто прихильною до Туреччини була і Німеччина під час канцлерства Ангели Меркель. Але підсумки візиту бундесканцлера до Туреччини у березні 2010 р. ще раз продемонстрували важливість цієї країни для Німеччини з економічного погляду [5].

У питанні вступу Туреччини до ЄС Німеччина наполягала на неухильному дотриманні Туреччиною вступних критеріїв, але згідно з заявою, зробленою віце-канцлером Німеччини Гідо Вестервелле в липні 2010 р. під час візиту до Анкари, Туреччина не готова до повноправного членства [1, с. 129].

На противагу сказаному вище, велику підтримку до повноправного членства продовжувала надавати Туреччині Великобританія. Так, під час візиту до Туреччини колишнього прем'єр-міністра Великобританії Девіда Кемерона було підписано новий варіант двостороннього договору, який передбачав тіснішу співпрацю у сферах торгівлі,

оборони та культури. Але найцікавішими були висловлювання Девіда Кемерона щодо необхідності припинити створення «штучних перешкод» на шляху Туреччини до повноправного членства в ЄС. Крім того, Девід Кемерон до противників Туреччини зарахував консерваторів, які стурбовані зростаючою економічною потужністю цієї держави, прихильників полюсної конфігурації Європи у вигляді Захід – Схід та носіїв забобонів щодо ісламу. Роль Британії в даному аспекті полягала, на думку політика, у спростуванні таких стереотипів та підтримці Туреччини [6].

ЄС продовжував висловлювати незадоволення внутрішньою політикою Туреччини через порушення прав і свобод людини, недотримання демократичних цінностей та переслідування політичних опонентів [7]. Так, 16 квітня 2017 р. у Туреччині було проведено конституційний референдум, який спричинив ще більш активну критику з боку Європейської спільноти. Основним питанням, винесеним на референдум, стало схвалення 18 поправок до чинної Конституції, які передбачали збільшення числа депутатів парламенту, скасування посади прем'єр-міністра, реформування Верховної ради суддів та прокурорів, а також перехід від парламентської форми правління до президентської республіки [8].

Європейський парламент на проведений референдум та безпосередньо на його результати відреагував ухваленою 6 липня 2017 р. резолюцією про призупинення переговорів про членство Туреччини в ЄС у разі, якщо Турецька Республіка продовжить впровадження змін до Конституції, ухвалених на референдумі [7].

Справедливо відзначити, що, незважаючи на всі перераховані вище проблеми турецької євроінтеграції, існують переваги від прийняття Туреччини для самого Євросоюзу. По-перше, стратегічна важливість геополітичного становища цієї країни дозволяє їй відігравати важливу роль у таких регіонах, як Близький Схід, Середня Азія, Чорноморський регіон, арабський світ. Туреччина є унікальною державою, яка перебуває одночасно в Раді Європи, НАТО, ОЕСР, «Великої двадцятці», ОБК. Цей досвід та можливості можуть бути використані Євросоюзом не лише для забезпечення безпеки та диверсифікації транзиту енергоресурсів, а й для врегулювання конфліктів, дипломатичного посередництва, що, безперечно, дозволить ЄС зміцнити свої позиції та авторитет у ключових регіонах.

Ще однією перевагою Туреччини є також її унікальне географічне розташування та багата

історія. Все це може відіграти важливу роль у налагодженні відносин християнської Європи з мусульманським світом. Сам Євросоюз у щорічній Доповіді про прогрес Туреччини на шляху вступу до ЄС відзначав важливу роль Туреччини у діалозі цивілізацій. Так, на думку Тунджая Бабалі, «прийняття Туреччини до ЄС передбачає заміну забобону толерантністю» [9, с. 32]. Будучи одночасно мусульманською, секулярною та демократичною державою, Туреччина може стати привабливим прикладом для інших мусульманських країн, зацікавлених в адаптації західних ідей та цінностей [9, с. 33].

Висновки. Загалом Туреччина пройшла величезний шлях у реалізації своєї євроінтеграційної стратегії, стала кандидатом на вступ до ЄС, провела основні реформи з метою адаптації та гармонізації свого права зі стандартами Євросоюзу, ухвалила зміни до Конституції, Цивільного

кодексу, Кримінального кодексу, повністю оновила Торговий кодекс, Митний кодекс та більшість законів. Реформи, що проводили з метою адаптації та гармонізації права з єдиною Європою, в принципі були вдалі. Особливо варто відзначити положення приватного права, яке зазнало ґрунтовного перегляду та приведення у відповідність до стандартів ЄС. І хоча сьогодні Копенгагенські критерії виконані ще не на сто відсотків для вступу, а також існують нарікання з боку ЄС, пов'язані з правами людини, статусом опозиції та правлячої партії, реформованих з метою посилення становища Президента та зміни державного устрою, переслідування критикуючих Президента та ін., для України досвід Туреччини буде вкрай корисним на шляху нашої країни щодо вступу до ЄС, його варто докладніше аналізувати, щоб не зробити тих помилок, які були допущені Туреччиною та затягнули процес її вступу до ЄС.

Список літератури:

1. Гаджиев А.Г. Процесс вступления Турции в ЕС и Копенгагенские критерии. Современная Турция: проблемы и решения. М., 2006. 238 с.
2. Vardan Ö. Turkey EU Relations and Democracy in Turkey: Problems and Prospects. *Turkish Policy Quarterly*. 2009 № 1. P. 51. URL: https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol8_no1_omer_vardan.pdf (дата звернення: 24.01.2023).
3. Ünluhisarcıklı Özgür. EU, Turkey and Neighborhood Policies. *Turkish Policy Quarterly*. 2009 № 3. URL: https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol8_no3_ozgur_unluhisarcikli.pdf (дата звернення: 24.01.2023).
4. Мамедова А. Процесс европейской интеграции Турции: основные реформы государственного строя и правовой системы. *National law journal: theory and practice*. 2017. № 7. С. 203–207. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/4/46.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).
5. Мамедова А. Основные реформы государственного строя и правовой системы. *Jurnalul Juridic național: Teorie și Practică*, 2(4). С. 57–64. URL: <http://www.jurnaluljuridic.md/index.php/main/article/view/1201> (дата звернення: 20.01.2023).
6. Adler K. Cameron «Anger» at Slow Pace of Turkish EU Negotiations. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-10767768> (дата звернення: 25.01.2023).
7. Європарламент закликав зупинити переговори про вступ Туреччини до ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/07/6/7068145/> (дата звернення: 25.01.2023).
8. Нова турецька республіка: мрії та дії Реджепа Ердогана. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/01/10/7059808/> (дата звернення: 20.01.2023).
9. Babali T. Losing Turkey or Strategic Blindness? *Turkish Policy Quarterly*. 2009 № 3. URL: <http://turkishpolicy.com/article/333/losing-turkey-or-strategic-blindness-fall-2009> (дата звернення: 20.01.2023).

Memish O.M. THE PROBLEM OF COMPLIANCE WITH THE COPENHAGEN CRITERIA ON THE WAY OF TURKEY'S ACCESSION TO THE EU

The article is devoted to the description of the problems of the integration of the Republic of Turkey into the European Union. Despite the fairly difficult way to joining the European Union, the state has carried out a large number of reforms over the years, trying to comply with the requirements of the European Union on the way to integration and meet the canons of a modern European state.

The author also analyzes the changes that have taken place in the legal system and the state system, related to harmonization and adaptation to the legal achievements of the European Union and the Copenhagen criteria.

Attention was also focused on the reforms that caused criticism from the European Union, as well as problems related to the prospects of Turkey's accession to the European Union, first of all, with the complexities and multi-components of the issue of the country's compliance with the requirements set by the European Union for new candidates to its membership

It is emphasized that the Republic of Turkey has to overcome particularly large and difficult tasks on this way, because unlike other representatives for membership in the European Union, it is not a European country and differs in a number of socio-political, socio-economic, and legal features. It is the significant gap between the requirements for candidate countries and the state of affairs in the economic, political, and social spheres of life in the Republic of Turkey that determines the slow pace of negotiations with the European Union.

It is emphasized that despite everything, in general, Turkey has come a long way in the implementation of its European integration strategy, has become a candidate for joining the European Union, has carried out major reforms in order to adapt and harmonize its law with the standards of the European Union. The reforms carried out with the aim of adapting and harmonizing the law with a single Europe were, in principle, successful, despite the fact that today the Copenhagen criteria have not yet been fully met and there are comments from the European Union.

Key words: Turkey, European Union (EU), Commission of the European Communities (EC), Copenhagen criteria, «Kurdish issue», *Acquis communautaire* (institutional and legal framework of European integration).